

УДК 911:[338:43:636(477.44)]

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Хоцевич Н.Д., Коцан Н.Н.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

В статті висвітлені результати комплексного дослідження розмірів галузі тваринництва сільськогосподарських підприємствах на території Волинської області. Аналізуючи літературні джерела здійснено типізацію та класифікацію сільськогосподарських підприємств. Здійснено характеристику головних галузей тваринництва у сільськогосподарських підприємствах. Досліджені динаміка показників поголів'я тварин, їх продуктивності, валового виробництва тваринницької продукції та основні фактори, що впливають на їх зростання чи зменшення. За результатами оцінки розвитку галузі тваринництва Волині окреслено проблеми, пов'язані із низькою якістю тваринницької продукції та зниженням ефективності ведення тваринництва в цілому, досліджено основні причини їх виникнення.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, сільське господарство, тваринництво, поголів'я, виробництво продукції.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське підприємство виступає первинним об'єктом виробництва регіону. Воно є формою організації людської діяльності, яка ґрунтується на приватній чи іншій формі власності на засоби виробництва, має свою спеціалізацію і відіграє певну роль у суспільному поділі праці, будучи елементом системи ринкових взаємовідносин, первинною ланкою суспільнотериторіального комплексу. Сільськогосподарські підприємства виступають основою виробництва продукції для населення та сировини для промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сільськогосподарське підприємство, як елемент агропромислового комплексу характеризується у роботах В.Г. Крючкова, П.Т. Саблука, П.О. Сухий, Т.Ю. Лужанської, Я.С. Сосницької, А.М. Слащук та інших. Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць в даному напрямку, питання становлення і розвитку тваринницької галузі, не втрачають своєї актуальності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз сучасного стану розвитку галузі тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Волинської області, визначення позитивних та негативних тенденцій, що відбуваються в галузі. **Завдання** – дослідити розмір галузі тваринництва

сільськогосподарських підприємствах на території Волинської області; здійснено характеристику головних галузей тваринництва у сільськогосподарських підприємствах; дослідити динаміку показників поголів'я тварин, їх продуктивності, виробництва тваринницької продукції; з'ясувати проблеми розвитку галузі тваринництва Волині.

Виклад основного матеріалу. У державній статистиці до категорії «сільськогосподарські підприємства» відносяться колективні, державні, міжгосподарські підприємства, підсобні сільські господарства промислових підприємств, приватні та приватно-орендні господарства і селянські (фермерські) господарства. Спільна для них ознака – мета господарської діяльності – одержання доходів від виробництва товарної сільськогосподарської продукції [1].

Сільськогосподарські підприємства виступають основою виробництва продукції для населення та сировини для промисловості, фундаментом міцної продовольчої бази, що самостійно планують свою діяльність і визначають перспективи розвитку, відповідно до попиту на продукцію, потреби постійного збільшення власної вигоди, забезпеченості зайнятості сільського населення [4; 5].

Як зазначає В.Г. Крючков [2], групи сільськогосподарських підприємств із подібними влас-

тивостями побудови території, коли комплекси, сільськогосподарських угідь прив'язані до певних природних типів земель, прийнято відносити до того чи іншого типу організації території. Аналіз типів організації території дає змогу критично оцінити сучасну систему використання земель й обґрунтувати шляхи більш повного використання ресурсів під час побудови перспективних типів сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до форм власності виділяють такі види підприємств: державні, кооперативні, господарські товариства, приватні, малі, спільні та інші.

Одна з найістотніших особливостей приватного сільськогосподарського підприємства – схильність співпрацювати з ним комерційних банківських структур, вітчизняних і зарубіжних інвесторів, які надаватимуть йому власний капітал з більшою зацікавленістю, ніж до колективних підприємств.

Колективні сільськогосподарські підприємства поділяються на: товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю і товариства з повною відповідальністю.

Акціонерне товариство може бути двох видів: 1) відкрите, акції якого розповсюджуються вільно без обмежень для придбання; 2) закрите, акції якого розповсюджуються лише між засновниками.

Кооперативи в сільськогосподарському виробництві можуть бути виробничі і обслуговуючі.

Поряд із цими видами можуть створюватися й інші види підприємств: індивідуальне, сімейне, мале, спільне тощо.

Важливе значення при дослідженні сільськогосподарських підприємств має застосування не лише типізації за організаційно-правовою ознакою, але й інших класифікаційних та типологічних ознак.

Найчастіше класифікують сільськогосподарські підприємства за чисельністю працівників та обсягом валового доходу підприємства.

Сільськогосподарські підприємства класифікують наступним чином:

- малими визнаються підприємства, у яких середньооблікова чисельність працівників за рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;

- великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працівників за рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні;
- усі інші підприємства – середні [1].

В умовах формування ринкових відносин в аграрному секторі економіки важливу роль відіграє типізація сільськогосподарських підприємств, як первинних виробничих одиниць.

Аналіз літературних джерел [4; 6; 10] показав, що відсутня єдина типізація сільськогосподарських підприємств.

У 2017 році усіма категоріями сільськогосподарських підприємств вироблено тваринницької продукції на суму 823,4 млн. грн., що на 12,2% більше ніж у 2012 році [9].

Сільськогосподарські підприємства виробляють 29,1% тваринницької продукції області, що вироблена усіма категоріями господарств. Більшою за середню обласну вона є у Турійському (53,8% до виробленої продукції тваринництва усіма категоріями господарств району), Маневському (41,8%), Локачинському (31,5%) та Горохівському (29,7%) районах. Найменша частка сільськогосподарських підприємств у загальному виробництві тваринницької продукції у Камінь-Каширському (1,7%) та Любешівському (0,6%) районах.

У сільськогосподарських підприємствах Волинської області, впродовж досліджуваного періоду, спостерігається зниження поголів'я ВРХ. З 2012 до 2017 р. кількість великої рогатої худоби знизилася на 15,6 тис. голів, відповідно у 2012 р. – 66,0 тис. голів, а у 2017 р. – 50,4 тис. голів, в тому числі і поголів'я корів у 2012 р. – 27,7 тис. голів, 2017 р. – 19,3 тис. голів. Найбільше поголів'я ВРХ у Ковельському (14,8 тис. голів), Луцькому (14,1 тис. голів), Горохівському (11,8 тис. голів) та Турійському (7,2 тис. голів) районах. На ці райони припадає 68,6% усього поголів'я ВРХ, що утримується в сільськогосподарських підприємствах області.

У 2017 р. велику рогату худобу утримували 216 сільськогосподарських підприємств. Майже 77% загальної чисельності поголів'я зосереджено у 46 підприємствах (кожне із яких утримувало в середньому понад 500 голів ВРХ), які реалізували на забій 77,4% яловичини, що вироблена сільськогосподарськими підприємствами області. З них 7 підприємств, з чисельністю поголів'я більше 2 тис. голів, виробили майже третину м'яса великої рогатої худоби. Серед найбільших – товариство «Прогрес» Володимир-Волинського району на яке припадає 87,7% реалізованої на забій ВРХ у цьому районі, а також підприємства «Рать», «Городище», «Лище» Луцького (55%) та «імені Шевченка» Горохівського (20,5%) районів.

Базовими для вирощування та розведення м'ясних порід великої рогатої худоби є підприємства Ковельського району. Найбільше м'ясної худоби нараховується у товаристві «Зоря» Ковельського району. Якщо в області частка м'ясного поголів'я складає 26%, то у Ковельському районі – 61% [8].

Сільськогосподарськими підприємствами Волинської області утримується 93,1 тис. голів свиней, що становить 22,5% загальнообласного поголів'я свиней, що утримують всі категорії господарств. Найбільше поголів'я свиней – у Рожищенському (16,8 тис. голів), Турійському (9,6 тис. голів), Володимир-Волинському (9,6 тис. голів), Ковельському (8,9 тис. голів) та Локачинському (7,7 тис. голів) районах на які припадає 54,3% поголів'я свиней сільськогосподарських підприємств [9].

За період з 2012 до 2017 рр. відбулося збільшення поголів'я свиней у 7 районах, хоча чисельність підприємств, що утримувала свиней зменшилась на 67 одиниць. Найбільший приріст як у відсотковому так і абсолютному значенні відбувся у Володимир-Волинському районі (в 1,6 рази, або на 3,5 тис. голів) за рахунок підприємства «Пан Продукт», яке утримує 74% районної чисельності свиней.

Як свідчать статистичні дані, за економічною діяльністю великих та середніх сільськогоспо-

дарських підприємств прибуткове свинарство спостерігається у великотоварних господарствах, частка яких у регіоні досліджень склала 7,1%, проте утримують вони понад 74% поголів'я свиней від усіх сільськогосподарських підприємств. Найбільша кількість свиней нараховується у сільських господарствах Ковельського, Турійського та Рожищенського районів, де зосереджено 33,7% поголів'я свиней [3].

У Волинській області поголів'я овець та кіз є малочисельним, станом на 2017 рік 1,3 тис. голів. Переважно зосереджені у Маневицькому, Ковельському, Ратнівському і Турійському районах [9].

Частка сільськогосподарських підприємств до загального утримання птиці усіма категоріями господарств склала 53,2%, що в абсолютному значенні 4981,7 тис. голів.

Птахівництвом у Волинській області в 2017 р. Займалося 9 підприємств. Найбільш потужними, на яких сконцентровано 97,5% загальнообласного поголів'я птиці є ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» (більше 2 млн. голів), Локачинське ТЗОВ «Птахокомплекс Губин» (більше 1 млн. голів), які спеціалізуються на вирощуванні бройлерів. У цьому ж напрямі працює ТЗОВ «Волинь-племптиця» (більше 24 тис. голів) Ківерцівського району. Виробництво яєць для інкубацій займалися ТЗОВ «Агідель» та ТЗОВ «Птахокомплекс «Усичі» Луцького району, де утримується понад 28 тис. голів.

Таблиця 1

Кількість поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах Волинської області (станом на 1 січня; тис. голів)

Роки	Види тварин				
	ВРХ	в т. ч. корови	Свині	Вівці та кози	Птиця
2012	66,0	27,7	64,7	0,7	2886,0
2013	69,9	27,7	69,7	0,7	3164,8
2014	65,8	27,8	70,0	0,8	3631,5
2015	57,8	24,2	65,7	0,8	4144,3
2016	53,1	20,3	80,1	1,0	4650,0
2017	50,4	19,3	93,1	1,3	4981,7

Джерело: розроблено авторами за даними [7; 8]

Проаналізувавши кількісний стан поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах області (табл. 1), можна зробити наступний висновок, що поголів'я свиней, вівць та кіз, птиці збільшується і дані напрямки є економічно-вигідними для розвитку в сільськогосподарських підприємствах Волинської області.

Сільськогосподарськими підприємствами області у 2016 році реалізовано 103,2 тис. т худоби та птиці у живій вазі та 83,7 тис. т у забійній вазі, що становить 52% до загального обсягу реалізованої продукції усіма категоріями господарств аналогічної продукції.

У 2016 році обсяг виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами склав 77,9 тис. т, що на 5,1 тис. т менше ніж у 2012 році. Такі показники зумовлені при загальному скороченні поголів'я ВРХ. Частка молока виробленого сільськогосподарськими підприємствами до загального виробництва усіма категоріями господарств склала 17,8%.

Понад 56% загального обсягу молока вироблено сільськогосподарськими підприємствами Горохівського (19,8 тис. т), Ратнівського (9,9 тис. т), Турійського (6,4 тис. т), Ковельського (5,7 тис. т), та Володимир-Волинського (5,6 тис. т) районів, на які припадає 57,6% загального виробництва молока усіма категоріями господарств. У підприємствах цих районів застосовують інтенсивні технології виробництва, обладнані сучасні доїльні зали, які дозволяють значно скоротити витрати ручної праці та підвищити якість отриманої продукції [9].

Частка сільськогосподарських підприємств у загальнообласному виробництві яєць і вовни є незначною і складає відповідно 12,2% (30,4 млн. шт.) і 6,7% (2 т). Основними виробниками яєць у області залишаються підприємства Локачинського та Рожищенського районів (63,5% виробництва яєць області сільськогосподарськими підприємствами). Понад 6,9% вовни виробляють сільськогосподарські підприємства Турійського району.

Таблиця 2

Виробництво основних видів продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами Волинської області (станом на 1 січня)

Роки	Види продукції			
	М'ясо всіх видів (реалізація у забійній масі), тис. т	Молоко, тис. т	Яйця, млн. шт.	Вовна, т
2012	52,2	83,0	22,8	1
2013	63,5	76,9	20,1	2
2014	75,2	76,2	21,8	1
2015	80,3	74,9	23,7	2
2016	83,7	77,9	30,4	2

Джерело: розроблено авторами за даними [7; 8]

У 2016 р. було вироблено 83,7 тис. т м'яса, що стало найкращим результатом за тривалій період (табл. 2). Масове скорочення поголів'я ВРХ та свиней у сільськогосподарських підприємствах призвело до зменшення обсягів виробництва продукції у період з 2012 по 2016 рр., а такі види продукції, як яйця та вовна збільшили своє виробництво. Основним фактором для цього є збільшення за 2012–2016 рр. кількості поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах області.

Незважаючи на зростання виробництва окремих видів продукції, існують також стримуючі фактори розвитку галузі. По-перше, зростання виробничих витрат. Навіть за сучасних технологій вирощування тварин та птиці важко досягти бажаного економічного ефекту. По-друге, загострення конкуренції на ринку. Споживачі віддають перевагу більш дешевшому м'ясу птиці [4].

Висновки і пропозиції. Проведені дослідження свідчать, що позитивною динамікою характеризується збільшення поголів'я свиней, птиці, овець та кіз, також виробництвом м'яса, яєць та вовни у сільськогосподарських підприємствах. Проте проблемою залишається зменшення поголів'я ВРХ, в тому числі корів та скорочення виробництва молока.

Проаналізувавши показники розвитку сільськогосподарських підприємств на Волині можна зазначити, що вони заявили про себе майже в усіх основних галузях тваринницького виробництва. Проте для розвитку галузі тваринництва у сільськогосподарських підприємствах області

необхідно звернути увагу на зниження собівартості продукції, а також, на державному рівні забезпечити захист національного товаровиробника від коливання цін на продукцію, що повинно забезпечити зростання виробництва продукції тваринництва в цілому.

Список літератури:

1. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях. Навчальний посібник / П.С. Березівський, Н.І. Михайлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 39-105.
2. Крючков В.Г. Территориальная организация сельского хозяйства (Проблемы и методы экономико-географических исследований) / В.Г. Крючков. – М.: Мысль, 1978. – С. 268.
3. Лижник Я.С. Класифікація та типізація сільськогосподарських і агропромислових підприємств: суспільно-географічні аспекти / Я.С. Лижник, А.М. Слащук // Географічні та геоекологічні дослідження в Україні і суміжних територіях: збірник наукових статей. – Симферополь: ДІАЙПИ, 2013. – С. 177-180.
4. Лужанська Т.Ю. Виробничо-територіальні типи сільськогосподарських підприємств Закарпатської області: суспільногеографічні дослідження: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. геогр. наук / Т.Ю. Лужанська. – Л., 2003. – С. 5-7.
5. Лужанська Т.Ю. Значення типізації сільськогосподарських підприємств в умовах розвитку ринкової економіки / Т.Ю. Лужанська // Вісник Технологічного університету Поділля. – Хмельницький, 2002. – С. 263-268.
6. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П.Т. Саблук. Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3-16.
7. Статистичний збірник Тваринництво України 2012 / за ред. Н.С. Власенко. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 212 с.
8. Статистичний збірник Тваринництво України 2017. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 141 с.
9. Статистичний щорічник Волинь 2016 ГУС у Волинській області / за ред. В.Ю. Науменка. Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2017. – 455 с.
10. Сухий П.О. Агропродовольчий комплекс Західноукраїнського регіону : монографія / П.О. Сухий. – Чернівці: Рута. – 400 с.

Хоцевич Н.Д., Коцан Н.Н.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И УРОВЕНЬ РАЗВИТИЯ ЖИВОТНОВОДСТВА В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

В статье освещены результаты комплексного исследования размеров отрасли животноводства сельскохозяйственных предприятиях на территории Волынской области. Анализируя литературные источники осуществлено типизацию и классификацию сельскохозяйственных предприятий. Осуществлено характеристику главных отраслей животноводства в сельскохозяйственных предприятиях. Исследованы динамика показателей поголовья животных, их продуктивности, валового производства животноводческой продукции и основные факторы, влияющие на их рост или уменьшение. По результатам оценки развития отрасли животноводства Волыни обозначены проблемы, связанные с низким качеством животноводческой продукции и снижением эффективности ведения животноводства в целом, исследованы основные причины их возникновения.

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, сельское хозяйство, животноводство, поголовье, производство продукции.

Khotsevych N.D., Kotsan N.N.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

CURRENT STATE AND LEVEL OF DEVELOPMENT OF LIVESTOCK IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF VOLYN REGION

Summary

The article highlights the results of a comprehensive study of the size of the livestock industry agricultural enterprises in the Volyn region. By analyzing the literature sources, the typification and classification of agricultural enterprises is carried out. Carried out the characterization of the main livestock industries in the agricultural enterprises. The dynamics of indicators of livestock, their productivity, gross production of livestock products and the main factors affecting their growth or decrease are investigated. According to the results of the evaluation of the livestock industry development Volyn identified problems associated with low quality of livestock products and reducing the efficiency of livestock management in General, the main causes of their occurrence.

Keywords: agricultural enterprise, agriculture, farming, livestock, production.